

Код. Наименование на дисциплината:	
СОЦИОЛОГИЯ НА КУЛТУРАТА	
Титуляри на курса: Проф. дфн. Иван Стефанов Ас. Мила Минева	
Вид на дисциплината Задължителна	Образователно-квалификационна степен Бакалавър
Година на обучение Първа	Семестър Първи и втори семестър
Кредити 10 кредита	Хорариум 60 часа лекции + 60 часа упражнения
Форма на обучението редовна	Език на обучението български
Методи на оценяване Писмен изпит Два издържани теста от три възможни Курсова работа	

Предварителни изисквания
няма

Цели на курса

Съдържание на дисциплината (анотация и теми)

През един продължителен период от време социологията се опитваше да обясни обществото чрез т.н. “социологическа структура”, в която обаче нямаше място за културата. Тези опити се увенчаха с неуспех и поради това, че водеха до системно пренебрегване на проблема за културните основи на обществото. А понятието за култура има същностно значение за социологията. Затова настоящият курс от лекции има за главна цел да разкрие ролята на културата в процеса на **конструирането и интерпретирането на социалната реалност**.

С оглед постигането на тази цел най-напред се разкрива културата като специфична, автономна сфера на обществото чрез изясняване съдържанието на такива основни, ключови понятия като: ценности, норми, символи, масова култура, субкултура, глобална култура, култура на бедността, културна криза и др. Различава се културата като: 1). среда на човешкото съществуване; 2). като посредник в процеса на всекидневния живот и 3). като структурираща сила (непосредствен източник на целева ориентация). Накрая се разгръща една диференцирана културологична перспектива върху социалните отношения чрез анализирането на такива явления като възхода и упадъка на интелигенцията, превръщането на културата в стока, проблема за мултикултурализма, фрагментацията на културата, предизвикателствата на постмодернизма.

I. ТЕМИ НА ЛЕКЦИИТЕ:

1. Културата и промяната на нашия свят.

*В тази първа лекция се търси отговор на въпроса: на какво се дължи повишения интерес към проблематиката на културата? Основният отговор се свързва с универсалния проблем за оцеляването на човека в днешните условия, при които става възможно той да бъде заменен напълно. Сферата на културата се разкрива като притежаваща възможността да предотврати процесите на автоматичната идентификация на индивида с технологичната цивилизация. В този смисъл е оправдано да се говори за **новата епоха** на културата.*

И. Стефанов. Природата на културата. С. 1998 (Въведение стр.5-30).

К. Ясперс. Духовната ситуация на времето. С. 1996.

2. Понятието за култура.

*Тръгва се от термина култура и се обяснява причината за превръщането му в **научно понятие** по времето на Немското просвещение. Разглежда се историята на понятието “култура” като културно-исторически процес. Днес – все още е налице множественост на определенията за култура. Ролята на културологията като средишно поле за множеството определения. Трите допълващи се и същевременно антагонистични смисли на понятието “цивилизация”. Интерпретиране на понятията за “култура” и “цивилизация” като спрегнати понятия.*

И. Стефанов. Природата на културата. С., 1998 (гл.1, стр. 30-44).

Б. Богданов. Поглед към историята на възгледа за културата. – сп. “Проблеми на културата”, 1988, бр.2.

А.Крьобер, К. Клакхън. Всеобща история на думата култура. Идеи в културологията, т.1, стр.451-511.

Йозеф Нидерман. Към историята на понятието “култура”. Д. Гинев – Изследователска програма на Йозеф Нидерман. сп. “Култура”, 1989, бр.6.

Д. Гинев. Дискурсът на културата като културно-исторически факт. Идеи в културологията, т. 1, стр.5.

Е. Морен. От културен анализ към културна политика. Идеи в културологията, т.2, стр. 810-817.

3. Природа и култура.

*Чрез разкриване на съдържанието на дискусията между Русо (естественото състояние на индивида) и Кант (разглеждането на отделната личност единствено като цел, а не като средство) се поставя основният и за нашето време въпрос за **природата на човека**. Изтъква се актуалността на определението на Кант за културата, признаващо автономността на човека спрямо природата, която автономност намира конкретен израз във формирането на уникалната способност всеки сам да избира и да си поставя - по желание, а не по принуда - едни или други цели. Крайната цел на културата не е частieto на човека, а неговото морално достойнство.*

И. Стефанов. Природата на културата. С., 1998 (гл.2, стр.45-67).

И. Кант. Антропология от прагматично гледище. С., 1992.

Е. Касирер. Критическият идеализъм като философия на културата. - Сп. “Философска мисъл”, 1991, кн. 9.

4. Съвременната социология на културата – задачи и перспективи.

Основният момент тук е разкриването на вътрешния процес на приближаване на социологията до културата. Търси се отговор на въпросите: “Как и защо обществото е възможно да се мисли още и като култура?” и “Може ли да се говори за културни основи на обществото?”.

И. Стефанов. Природата на културата. С., 1998 (гл.3, стр.68-76/93-97).

Ф.Лип, Фр. Тенбрук. Към ново начало на социологията на културата. - сп. “Социологически проблеми”, 1991, бр.4.

Фр. Тенбрук . Задачи на социология на културата. - Сп. “Социологически проблеми”, 1991, бр.4.

Р. Димитров. Програмно съчинение на новата немска социология на културата.- сп.”Социологически проблеми”, 1991, бр.4, стр.100-120.

5. Култура и социална структура.

Разглеждат се три основни въпроса: 1. От кризата на културата към по-дълбоко навлизане в структурата на обществото. 2. Еманципация на културата от социалната структура. 3. Културни модификации на обществените сфери.

Радикалното разминаване на културата и социалната структура в съвременните високоразвити общества - друг път за социална промяна. Съвременната култура като сфера, в която се зараждат най-голяма част от социалните промени.

И. Стефанов. Природата на културата. С., 1998 (гл.3, стр. 76-93).

М. Вебер. Протестантската етика и духа на капитализма. С.,1993.

Д. Бел. Културните противоречия на капитализма. С., 1995 (стр.41-145).

А. Крьобер, Т. Парсънс. Понятието за културата и за социалната система. Идеи в културологията, т.2, стр. 586-592.

Е. Маркарян. Принципи на системното изследване на културата. Идеи в културологията, т. 1, стр. 277-287.

Ю. Лотман, В. Успенский. За семиотичния механизъм на културата. Идеи в културологията, т. 1, стр. 218-244.

6. Антропологическото изследване на културата.

*В центъра на вниманието са концепциите на културната и социалната антропология, съответно представени чрез концепциите на Бр. Малиновски и Радклиф-Браун. Типичното е, че и в двата случая се поглежда на човека отвън – от гледната точка на природната еволюция, на архаичното, напълно статично общество. Тъкмо затова културата се определя като външна, като детерминираща сила спрямо човека. Обективният поглед на антропологията е необходим, но недостатъчен – културата се “помещава” също и в **душата** на човека. Определението на Г. Зимел за “душата на човека”.*

И. Стефанов. Природата на културата. С., 1998 (гл.4, стр. 98-126).

В. Малиновски. Що е култура? Функционален анализ на културата. Идеи в културологията, т.2, стр.392-404.

В. Малиновски. Човешката природа. Социология на личността. стр. 92-111.

А. Радклиф-Браун. За социалната структура. Идеи в културологията, т. 1, стр. 404-423.

7. Културологичното обяснение на културата.

Науката за културата се отделя от антропологията като форма на признание за това, че културата представлява самостоятелна, обособена и независима реалност. Изтъква се заслугата на американският антрополог Лесли Уайт, който въвежда в научно обръщение понятието “културология”. Разгръщащият се в наши дни “културологичен дискурс” се определя като “среднищно място” за тези хуманитарни дисциплини, които започват да изпитват остра нужда от обобщаваща концепция за това какво представлява културата.

И. Стефанов. Природата на културата. С., 1998 (гл.V, стр. 127-159).

Л. Уайт. Културологията. - в: Науката за културата. С., 1988.

8. Човешката дейност и културата. Единство и различие. Култура и общуване. Обективна и субективна култура (Зимел)

*Човекът се намира в една парадоксална ситуация: той нито за момент не може да пренебрегне практическият характер на своето съществуване; но, в същото време, човекът никога не може да ограничи своя живот само до чисто практическият му характер. Смесовият хоризонт на човешкото съществуване се явява - под различни форми – в културата. Общуването е първичната културна ситуация, в която се формират основните ценностни значения на нещата от живота. Ролята на езика като първична формираща сила за изграждането на отделните култури. Тези ценностни измерения формират **второто измерение** на всяка човешка действителност. Фиксирани и нефиксирани пластове на културата.*

И. Стефанов. Природата на културата. С., 1998 (гл.6, стр. 160-174 и 191-198).

Г. Зимел. Разделението на труда като причина за раздалечаването на обективната и субективната култура. Идеи в културологията, т.2, с. 395-431.

Е. Маркарян. Очерци по теория на културата. За генезиса на човешката дейност и културата.С., 1986.

Д. Лукач. Трудът като модел на обществената практика. Идеи в културологията, т.2, стр. 88-10.

Е. Лийч. Култура и общуване. Проблеми на терминологията. Идеи в културологията, т. 1., стр. 517-526.

А. Натев. Общуването като първична културна ситуация. – В: Култура и общуване. С., 1986.

И. Стефанов. Културата като социална връзка. – сп. “Проблеми на културата” 1985, бр.3.

9. Култура и ценности. Природа и роля на ценностите. Ценностен инвариант на културата. Жизнени и културни ценности.

*Изясняването природата на ценностите е ключа към разбирането на самата природа на културата. Ценностите имат способността да се йерархизират и по този начин да очертават полето на културата като напълно затворено в себе си. Това поле има парадоксална природа. То непрекъснато се променя и същевременно остава идентично на себе си - чрез **ценностния инвариант**, който образува ядрото на всяка култура. Това поле навсякъде се допират до некултурата. Културата и некултурата винаги образуват едно цяло, те се намират в постоянно взаимодействие и противодействие. То определя възможността за*

преход от жизнените към културните ценности и обратно.

И. Стефанов. Природата на културата. С., 1998, гл.V – с. 174-191.

Х. Ортега -и-Гасет. Въведение към една теория за ценностите. Есета, т.2, С., 1993, с.400-457.

Х. Рикерт. Живот и култура. Идеи в културологията, т.2, с.53-73.

10. Норми и символи на културата.

Нормите на културата нямат самостоятелно битие, те са само вътрешно съдържание на човешките действия (признаване на Другия като достатъчно значим за самия теб). Спонтанно формиране на нормите в процеса на непосредственото общуване между хората. Символите като единство на сетивна форма и абстрактно съдържание. Самостоятелно (определено) съществуване на символния свят на човека. Обществото като символично взаимодействие. Символите в жизнения свят на съвременния човек. Схващането на Касирер за човека като символно същество.

К. Касирер. Есе за човека. част 2, С., 1996.

Е. Касирер. Човекът и културата. ИК, т.2, 120-141.

Р. Бенедикт. Модели на културата. Социология на личността. стр. 121.

Р. Бенедикт. Интегриране на културата. Идеи в културологията, т. 1, стр. 378.

Л. Деянова. Социология на символните форми. С., 1996.

11. Култура и игра. Характеристика на игровата дейност. Игрови структури във всекидневието.

*Играта при човека и играта при другите живи същества. Безкористната игра като олицетворение на **собствения свят** на културата, като синтетична форма за изява на основните функции на културата. Преходът от игра към работа и обратно. Културното значение на хобито. Значението на играта за социализацията на човека. Играта като висша форма на човешкото общуване. Демонизация на играта в съвременния свят. Играта като против културата.*

И. Хьойзинга. Homo ludens. С., 1982.(Глава 2 и глава 10).

12. Културната традиция.

Значението на културата като минал опит. Паметниците на културата и тяхната роля в социалния живот на хората. Културните институти като средство за акумулация на културните традиции. Появата на празника като привилегирована форма за общуване. Празнични дни и периоди. Ритуалите. Символните дейности. Прекъсване на традициите в съвременните общества. Борбата против традициите и за съхраняване на традициите като форма за изява на поколенията в съвременните общества.

Виктор Търнър. Ритуалният процес. С., 1999.

К. Жигулски. Празник и култура. С., 1989. гл.2.

Р. Димитров. Смяна на поколенията и културна промяна, сп. “Проблеми на младежта”, 1988, кн. 2.

Р. Димитров. Новите поколения и старите институции. сп. “Философска мисъл”, 1989, кн. 1.

13. Поява и развитие на субкултурите.

Нарастване на дистанцията между поколенията през 50-те години на 20 век. Невъзможност при тези условия за използване на голяма част от културния опит, натрупан във формите на традицията. Необходимост новите поколения да си изобретят собствен културен опит. Основните субкултурни движения в Западна Европа и Америка като изява на новите поколенчески тип култури. Субкултура и контракултура. Субкултура и масова култура. Появата и присъствието на неформалните младежки групи в България. Перспективи на субкултурните движения.

И. Стефанов. Природата на културата. 10 глава, с.296 – 333.

Алън Уотс. Културата на контракултурата. С.,2001.

14. Религията в генезиса на културата.

Историческото формиране на сферата на профанното и сферата на сакралното. Модификации на сакралното: тотем, мит, световни религии, свят без бог, идеята за Новото

средновековие. *Култура и вяра. Авторитарни и хуманистични религии. Навлизане в съвременната ситуация: религията като културна форма. Разглеждане на натрупания огромен религиозен опит в света като доказателство за това, че всяка култура се стреми към ценностно разнообразие.*

И. Стефанов. Природата на културата. С., 1998, гл.7, с. 199-231.

Е. Дюркем. Заключение към Елементарните форми на религиозен живот. Идеи в културологията, т.2, стр. 368-394.

Ф. Ницше. Антихрист. С., 1990.

М. Вебер. Теория на степените и посоките на религиозното отхвърляне на света. Идеи в културологията, т.2, с. 437-476.

М. Елиаде. Митът за вечното завръщане. С., 1994.

15. Културата като морално действие.

Най-важната част от културата за социалната система са морално-оценъчните прояви. Те дават възможност на всеки да изгради отношенията си с другите хора и в този смисъл те са едновременно личностна и общностна култура. Нещо повече – същевременно те дават възможност на индивида да усвои своята родова човешка същност на равнището на всекидневния живот и в това е тяхното незаменяемо и уникално културно значение. От съществено значение е усвояването и прилагането на двете основни морални стратегии, обобщени от М. Вебер: етиката на убежденията и етиката на отговорността. Днешното по-активно разпадане на общностните връзки определя и трансформацията на личностната култура в повече или по-малко откровен егоизъм; това прави по-труден моралният избор, но в никакъв случай не означава, че личността е загубила всякаква възможност за съпротива срещу моралните аномалии.

И. Стефанов. Природата на културата С., 1998. гл.8, с. 232-270.

И. Стефанов. Културата като морално действие. - сп. "Проблеми на културата", 1986, бр.1.

16. Култура и наука.

Донаучна и научна епоха на културата. Сциентизиране на съвременната култура. Във времето на Ренесанса - науката като борба на идеи. Средство за формиране на гледната точка върху света като цяло и за мястото на човека в него. Формирането на научен мироглед като първоначална културна функция на науката. В модерната епоха - превръщането на знанието в средство за производство като възможност за човека да разкрие своите уникални способности за съзидание и творчество и да стане относително независим от природата. Актуалното присъствие на науката като социална технология. Науката и активизирането на процеса на размиването на границите в съвременната култура. Съвременното знание в обхвата на културното противодействие на художествените, религиозните и другите традиционни ценности.

М. Мамардашвили. Наука и култура. - Идеи в културологията, т.1, с. 256-277.

17. Утопичният свят на изкуството.

Изкуството като ценностен център на културата. Защо всяка култура развива свое изкуство? Изкуството като средство за общуване и самообщуване на човека. Изкуството като посредник във всекидневния живот. Художественото произведение в епохата на неговата техническа възпроизводимост (В. Бенямин). Граници на "аурата" и на концепцията за аурата. Художествен оригинал и художествено копие Прекъсване на художествената традиция и появата на новите технически изкуства. Ситуацията на "изобилие от изкуство" в съвременния свят.

И. Стефанов. Природата на културата. С., 1998, гл.9, с. 271-296.

И. Стефанов. Между сериозното и развлекателното изкуство. С., 1986, (Изкуството като средство за самообщуване, с. 42-56).

А. Натев. Изкуството като културно противодействие. – В: Образи в художествеността. С., 1982, с. 28-42.

С. Лангер. Културното значение на изкуството. Идеи в културологията, т.2, с. 160-172.

В. Бенямин. Художественото произведение в епохата на неговата техническа възпроизводимост. - в: Художествена мисъл и културно самосъзнание. С., 1989.

А. Хеннион, Б. Латур. Изкуството, аурата и техниката според Бенямин; Н. Хайних.

Аурата на Валтер Бенямин. – В: Социологически измерения на изкуството. Т. 2, С., 2002.

18. Масовата култура.

Поява и основни характеристики на масовото общество. Човекът-маса: социалнопсихологически портрет. Нужда от нов тип култура. Комерсиализация на художествената култура. Поява и развитие на културната индустрия. Масовите комуникации и масовата култура. Космополитичната публика. Основни характеристики на масовата култура като първия тип антропологическа култура. Социологическа характеристика на кича. Кич и масова култура. Масовата култура в глобалното общество.

И. Стефанов. Природата на културата. С., 1998, гл.Х, с. 296-332.

Е. Морен. Духът на времето. С., 1996, 1 и 2 част.

О. Сапарев. Изкуството и масовата култура, С., 1973, с. 17-95.

И. Стефанов. Между сериозното и развлекателното изкуство. С., 1986, Социокултурната природа на кича, с. 100-127.

К. Ясперс. Духовната ситуация на времето. С., 1996. Предговор, глава 4.

А. Тофлър. Шок от бъдещето. С., 1992. Глава13. Излишество от субкултура; глава14. Разнообразие в стиловете на живота (с. 176-217).

19. Глобалната култура. Културата на бедността.

Невъзможност в епохата на глобализация масовата култура да играе ролята на единствената планетарна култура. Формирането на глобални елити и локални общности. Новите високомобилни елити като субект на нова меланж-култура. Новата културна стратификация в глобалното общество.

Културата на бедността като начин на живот на неуспелите и лишени от нормална жизнена перспектива хора в големия съвременен град. Гетото и стабилизирането на начина на живот в бедността. Формиране и възпроизвеждане на групови конформистични и пораженчески жизнени поведения. Сливане на културата на бедността с културата на локалните общности.

З. Бауман. Глобализацията. С., 2000

20. Понятието за криза на културата.

Кризата в съвременните общества е преди всичко криза, свързана с културата и с душевността. Тя означава изчезването на света на културата, който човекът обитава в своето всекидневие. Фактически ценностите, които са ориентирали поведението на личността, изведнъж загубват своето значение и тя остава без опора. Човекът не може да различи доброто от злото, нито красивото от грозното; преминава от едно крайно състояние в друго крайно състояние. Системата на културата престава да създава нови ценности и пред личността алтернативите непрекъснато се съкращават, тя няма възможност за избор. В състояние на криза всичко повече или по-малко се обезсмисля, социалната система започва да отблъсква човека и за него по-голяма привлекателност придобива бягството сред природата.

Ортега-и-Гасет. Промяна и криза. Идеи в културологията. т.2, с. 104-119.

21. Култура или цивилизация?

Научната цивилизация и идеята за края на културата. Културата като самопринуда. Кризата на прометеевското начало в съвременната култура. Активен процес на всмукване на културата от цивилизацията. Периодът на преоценката на всички ценности. Новите културни герои. Основни характеристики на “некултурната култура”. Техническата цивилизация на кръстопът.

И. Стефанов. Природата на културата. С., 1998, гл.11, с. 333-353.

Н. Елиас. Общественият натиск към самопринуда. Сп. “Социологически проблеми”, 1990, бр.3

Р. Димитров. Цивилизацията като процес на промяна. сп. “Социологически проблеми”, 1990, бр. 3, с.111-133.

М. Мос. Елементи и форми на цивилизацията. Идеи в културологията, т.2, с. 353-375.

А. Тойнби.Употреба на термините : общество, култура, цивилизация, Идеи в културологията, т.2, с. 841-855.

С. Хънтингтън. Сблъсъкът на цивилизацията. С., 2002.

О. Шпенглер. Въведение към “Залезът на Запада”. Идеи в културологията, т.2, с. 94-103.

22. Интелигенцията като субект на културата. Роля на интелигенцията в социалната промяна.

Масата и интелектуалният елит. Интелигенцията като “свободно висяща” в социалното пространство и непрекъснато нарастваща обществена група. Значението на научната култура за формиране на груповото съзнание на интелигенцията. Хората на културата и динамиката на социалните процеси. Интелектуалното поведение. Интелектуалците и тяхната роля в живота на съвременното общество.

Интелигенцията и “нежната революция”. Интелектуалецът в посттоталитарното общество. Проблемът за “псевдоинтелигенцията” в българското общество.

И. Стефанов. Природата на културата. С., 1998 гл.12, с. 354-383.

И. Стефанов. Мнима и действителна социализация на интелигенцията. - сп. “Философска мисъл”, 1991, бр.10.

И. Стефанов. Алтернативи на интелектуалното поведение. С., 2000.

К. Манхайм. Студии по социология на културата. С., 2002. (Разделът: Проблемът за интелигенцията – изследване върху ролята ѝ преди и сега). Същият текст и в сп. “Философска мисъл”, 1991, бр. 10, 11 и 12.

23. Несъзнателното в културата и изкуството. Техническата цивилизация като репресия .

Възгледът на З. Фройд за културата като източник на репресия спрямо сферата на инстинктите. Несъзнателното в условията на непрекъснато нарастващия контрол на Аз-а и Свръх-Аза. Процесите на сублимация и изтласкване. Техническата цивилизация като замразяваща сила спрямо либидото. Социалните ситуации, които позволяват доминираща мотивация на несъзнателното по отношение на всекидневното поведение. Културните образци като регулатор на отношенията между съзнателната и несъзнателната сфера в публичния и индивидуалния живот.

З. Фройд. Неудовлетворението в културата. Идеи в културологията, т.2, с. 591-607.

Х. Маркузе. Ерос и цивилизация. С., 1993, гл.7 - Фантазия и утопия; гл.8 -Образите на Орфей и Нарцис, с. 150-181.

24. Културата и човешката самореализация.

Животът на човека е насочен от миналото през настоящето към бъдещето. Но в така определената посока той не се движи по права линия. Затова изниква въпросът: има ли нещо предопределено в човешката съдба? Според отговора на Ортега-и-Гасет - във всеки човек има “заложен” някакъв “екзистенциален проект”, който той може да осъществи или да фалшифицира. Жан-Пол Сартр е по-категоричен в точно противоположния смисъл: човекът няма предварително определена същност, той има само съществуване; в началото човекът е чисто нищо и едва чрез своя избор той определя своята същност.

Но да се мислят и “екзистенциалният проект”, и “свободният избор” като персонални перспективи е възможно само защото човекът по рождение винаги попада в една предварително налична културна среда, която разкрива пред личността различни алтернативи. Извън културата е невъзможно да се обясни и да се прецени нито самият процес, нито постигнатата (удовлетворителна или неудовлетворителна, реална или фалшива) степен на човешка самореализация.

Ж.-П. Сартр. Екзистенциализмът е хуманизъм. С., 1994.

Х. Ортега- и- Гасет. В търсене на Гюте отвътре.- В: Естетически есета. С. 1984, с. 320 - 352.

Е. Фром. Съвременно състояние на човека. Идеи в културологията. т.1, с. 652-659.

25. Съвременната социокултурна ситуация. Неудовлетворението от културата. Мозаичната култура.

Непрекъснато нарастващо несъответствие между света на социалните системи и света на субектите. Затова е налице и процесът на нарастващо самоосмисляне на човешката участ. “Културологичният дискурс” е най-предпочитаната форма за самооткриването и легитимирането както на отделната личност, така и на социалните групи. Понятието за култура като изместващо понятието за Бога. На този фон все по-ясно започват да се очертават както достоинства, така и недостатъците и дефектите на културната

система. Непрекъснатият възход на Критиката на културата, началото на която постави Русо. Културата става „превърната форма“ на обществото - суперсистема. Залезът на хуманистичната Култура на Просвещението. Съвременната мозаична култура.

И. Стефанов. Природата на културата. С., 1998. Заключение, с. 384-412.

А. Моль. Социодинамика култури. М., 1976.

26. Постмодерната перспектива пред културата.

*Постмодернизмът днес се издигна до равнището на глобална хипотеза, която обозначава бавния и сложен преход към нов тип общество, култура и човек. Най-общо тя означава засилването на индивидуалните особености и безпрецедентната персонификация на хората. Човекът придобива правото и самочувствието сам да определя своя жизнен път. В сферата на културата основно значение придобива принципът на **хедонизма**, който дава най-голям простор за самоопределенията в областта на индивидуалните желания, който стимулира удовлетвенията и непрекъснато радва сетивата. Постмодерната култура означава нов начин на живот, в който човекът е готов за непрекъсната промяна. Културата и частният живот до такава степен взаимно се опосредстват, че изключително значение придобива **личния избор**.*

Постмодерната култура е главно средство за либерализация на частния сектор, тя го обвива с информация, с картини, с филми, текстове, реклами, в резултат на което се извършва истинска революционна промяна във всекидневния живот.

Т. Гътлин. Животът в постмодерния свят. - сп. „Спектър“, 1991, бр. 12.

П. Кроугър. Отвъд изкуството и философията. -сп. „Философски алтернативи“, бр. 3-4, 1992, с.120-145;

У. Еко. Постмодернизмът – едно изкуство на развлечението. - сп. „Кино“, специален брой от 1992, с. 34-40.

Д. Бел. Разпадане на културния дискурс. Културните противоречия на капитализма. С., 1995.

Ж. Липовецки. Модернизъм и постмодернизъм. Сп. „Литературна мисъл“, № 5, 1993, с. 95 - 123

Сп. „Социологически проблеми“, 1994, бр.1, посветен на постмодернизма.

II. ТЕМИ НА СЕМИНАРИТЕ:

Програмата на семинарите е замислена като набор от цикли семинари, всеки от които има за цел да „упражни“ и в този смисъл да задълбочи проблеми, явяващи се част от лекциите. Доколкото логиката е в един цикъл текстовете да са свързани един с друг, представянето на текстовете е възможно през представянето на логиката на цикъла.

1. Употреби в публичността на „култура“ и „цивилизация“

Първият цикъл има за цел да покаже многообразието от смисли, които стоят зад думата „култура“ във всекидневните ѝ употреби. Вместо да въвежда тази сложност през речникови употреби на „култура“ цикълът се опитва да обясни многообразието през позициите, от които се употребява думата „култура“, т.е. тезата на този цикъл, през която са избрани съответните текстове е, че употребите на „култура“ показват и легитимират позиции в социалното пространство; в този смисъл през „култура“ могат да се анализират символни борби в едно социално пространство. Текстът на Тери Игълтън, избран за въведение, показва легитимирането на различни проекти през думата „култура“ в различни исторически периоди като поставя акцент върху просвещенския и романтичния проект. От друга страна все пак по-широката историческа рамка показва, че употребите на „култура“ трябва да се мислят спрямо спецификата на исторически случилото се социално пространство. След въведението следват двата текста на Норбърт Елиас като емпирично изследване именно на процеса на конструиране на едно социално пространство, при което „култура“ и „цивилизация“ служат като легитимационни ресурси на средните съсловия в Германия и Франция. Разглеждането на тези два текста има няколко цели: 1. през тях може да се реконструира модел за емпирично изследване; 2. те въвеждат понятието за процес, през което да се мислят промените в употребите на „култура“ и „цивилизация“; 3. през тях може да се конструира нагласа за мислене на „отворено“ социално пространство, което произвежда смислите си през отношения с други социални пространства.

1.1. Въведение. Историческите употреби на понятието „култура“ като отразяващи различни позиции в публичното пространство. Просвещенски и романтически употреби на „култура“.

Исторически основания за множествеността на употребите на понятието „култура” в публичното пространство: Т. Игълтън **Варианти на културата** в: *Идеята за култура*, с. 9-48, 2003.

1. 2. Социогенезис на понятията “култура” и “цивилизация”. Употребата на “култура” като легитимационен ресурс на средното съсловие в Германия: Н. Елиас **Към социогенезиса на понятията “цивилизация” и “култура”** в: *Относно процеса на цивилизация*, първа част, стр. 65 - 98; т. 1, 1999.

1. 3. Употребата на “цивилизация” като легитимационен ресурс на средното съсловие във Франция. Процесът на превръщане на понятията “култура” и “цивилизация” от изразяващи съсловно през национално до европейско самосъзнание: Н. Елиас **Към социогенезиса на понятията “цивилизация” и “култура”** в: *Относно процеса на цивилизация*, втора част, стр. 99 - 116; т. 1, 1999.

2. Конструирание на понятието „култура”

Вторият цикъл има за цел да конструира научно понятие за култура. Идеята е през натрупване на няколко стъпки да се достигне до понятието за култура като смислова структура. По такъв начин се постига и определение за полето на социология на културата като изследване на механизмите и практиките, през които социалното пространство се конструира като смислово пространство. Текстът на Мамардашвили през показването на науката като културен феномен дава първото приближение към понятието „култура”, т.е. той служи от една страна, за да се опише спецификата на културните феномени, а от друга – за да покаже понятие за култура като репродуктивна структура. Вторият текст, този на Лотман и Успенски предлагат второто приближение, т.е. през него се конструира понятието за култура като знакова система, която е „генератор на структурност”, доколкото подрежда света през забрани и предписания. Именно като знакова система културата се явява ненаследствена памет, която задава очевидностите, през които може да се конструира света като смислен. Текстът на Лотман и Успенски поставя и много важния проблем за динамиката на културата. Ако това е репродуктивна знакова структура, то има опасност културата да се мисли статично, т.е. да се превилигира миналото. Именно затова въвеждането на динамичността като вътрешно присъща на културата е важна за избягването на тази опасност. Текстът на Клифърд Гийърц добавя още едно измерение към определението за култура. Според собственото му понятие, основаващо се на Вебер, културата се разбира като „мрежа от значения”. Това изглежда като стъпка встрани от структуралисткия подход на Мамардашвили, както и на Лотман и Успенски; всъщност става дума за промяна в изследователската оптика, която добавя към понятието за култура като смислова структура идеята за означаващи практики. Така се въвежда и антропологическия подход в изследването на културата – през плътно описание на културни практики да се реконструира мрежата от значения, която ги прави възможни.

2.1. Разграничението между култура и наука като възможност за отграничаване, т.е. конструирание на понятие за култура: М. Мамардашвили **Наука и култура**, в: *Идеи в културологията*, с. 256-277, т. 1, 1990.

2.2. Понятието „култура” като „щамповашо устройство”. Защо семиотичното определение за културата е полезно от гледна точка на социология на културата? Социология на културата като възможност да се мисли обществото през механизмите за производство на значения: Ю. Лотман и Б. Успенски **За семиотичния механизъм на културата** в: *Поетика. Типология на културата*, с. 235-261, 1990.

2.3. Антропологическа употреба на културата като „мрежа от значения”. Плътното описание като метод за изследване на културни практики, т.е. на смислови структури: Кл. Гийърц **Дълбока игра: бележки върху боя с петли на остров Бали** в: *В паяжината на смисъла*, с. 133-177, С., 2000 и **Интерпретация на културите**, в: *Идеи в културологията*, т. 1, 1990 (доклад).

3. Феномени на културата отвъд модерността

Третият цикъл от семинари има за цел да постигне разбиране за културните феномени, които придават смисъл на социалния свят отвъд модерността. Избрано е мекото определение „отвъд модерността”, защото става дума за феномени, които придават смисъл както на „традиционното”, така и на „модерното общество” като идеални типове, но имат различни

употреби в тях. Именно спецификите на празника, ритуала, религията са акцент на този цикъл от семинари. В този смисъл текстове са избрани така, че да представят функцията на тези културни феномени в различни типове общества. Ако текстът на Роже Кайоа показва естеството на празника в „традиционно общество”, а именно да подрежда света на профанен и сакрален, то текстът на Богданов показва как съвременните социални условия водят до промяна на празничното и как то може да се разбира в неговата пълнота именно спрямо тези условия. Текстовете на Мери Дъглас, пък, реконструират ритуалите като обществени форми на символно изразяване. В този смисъл през нейните текстове може да се постави под въпрос „традиционното” и „модерното”, но да се въведе идеята за връзка между социалната структура и специфичния символизъм, през който тя се изразява. По този начин ритуалът може да се изследва като форма на специфичен символизъм, който е свързан именно с начина, по който социалното се структурира. Доколкото ритуалът се разбира като символно изразяване тук се появява и проблемът за символа. Целта е през реконструирането на социално конструираните символи да се анализира „решетъчната структура” на мисленето, която определя картината на света за съответния социум. В този смисъл текстовете на Мери Дъглас дават възможност да се мисли символа именно през социологическа перспектива, доколкото символите и свързаните с тях символни практики се оказват система от категории в действие. След като вече сме реконструирали именно по този начин ритуала достигаме до религията. През текста на Дюркейм от една страна се вижда методът му през който конструира понятието за религия, довеждащо като следствие до изследването на „най-простата” форма на религията. От друга страна понятието за религия като „система от вярвания и практики”, която конструира „морална общност” позволява да се отграничи изследването на религията през призмата на социология на културата, т.е. в това специфично изследователско поле религията се вписва като културен феномен, който структурира един колективен свят и задава ценностни ориентири. В този смисъл следващият текст, а именно на Вебер, задълбочава разбирането на религията като задаваща практически ориентири на всекидневието. Оттук може да се постави проблемът за ценностните ориентири на един секуларизиран свят. В този смисъл е и последният текст от цикъла семинари на Бауман, който разглежда проблема за ценностите в модерността и постмодерността. Този текст, освен че завършва цикъла, дава и възможност за прехвърляне на мост към следващите цикли от семинари, които разглеждат културни феномени в рамките на модерността.

3.1. Празникът като културен феномен. Типологии на празника в „традиционното” и в съвременното общество: Р. Кайоа, **Свещеното на трансгресията: Теория на празника** в: *Човекът и свещеното*, с. 2001. и Б. Богданов, **Роли, празници и представления** в: *Промяната в живота и текста*, с. 72-95, 1998.

3.2. Ритуалите като обществени форми на символно изразяване. Връзка между социална структура и ритуална структура, т.е. как през ритуала може да се мисли структурирането на социалното: М. Дъглас, **Далеч от ритуала и Контрол на символите**, в: *В паяжината на мисъла*, с. 276-311, С., 2000.

3.3. Определение за религията като морална общност: Е. Дюркейм **Определение на религиозния феномен и на религията** в: *Елементарни форми на религиозния живот*, с. 37-65, 1998.

3.4. Религията като хабитус, т.е. като задаваща практически ориентири на всекидневието: М. Вебер **Религиозен хабитус и рационализиране на образа на света** в: *Генезис на западния рационализъм*, с. 146-188, 2001.

3.5. Ценностите в перспективата на модерността и постмодерността. През проблема за ценностите първо приближение към социологията на модерната култура: З. Бауман **Въведение: нравствеността в перспективата на модерността и постмодерността** в: *Постмодерната етика*, с. 7-28, 2001.

4. Модерността като проект

Целта на този цикъл от упражнения е да конструира рамката, през която може да се мисли модерната култура. В този смисъл текстовете поставят акцент върху разбирането на модерния проект именно през неговите културни основания и трансформации, до които довежда.

Проблемът тук е да се разбере спецификата на модерността като култура, т.е. като набор от специфични изпълнени във всекидневието смисли. Зад избора на текстовете стои определена изследователска перспектива. Каузата е да се покаже същностната множественост на модерността и взаимната спрегнатост на проектите, което именно конструира определена култура. Текстът на Тулмин показва през анализа на началата на модерната култура именно едновременното присъствие на различни схващания на модерността, т.е. показва множествеността на модерните проекти като присъщи на спецификата на модерната епоха. Текстът на Хабермас показва основанията за случването на модерността като множественост от проекти, както и основанието да се говори за модерност в единствено число. През полагането на рационалността като вътрешно основание на модерността, Хабермас показва като условие за случването на модерния проект неговата постоянстваща критика. Този текст е важен и от гледна точка на една втора перспектива, а именно фокусирането върху актуалността като ефект на рационализирането на света. Именно това специфично разбиране за време е важно за разбирането на модерността като култура, идеологически конструирана през скъсването с миналото и рефлексивно основана на традицията.

4.1. Изборът на начало на модерността като избор на „същността” на модерния проект, т.е. как различните начала на модерността показват различни изследователски перспективи и очевидности за това какво е „модерност”. Множествеността на модерните проекти като вътрешно присъща специфика на модерната епоха. С. Тулмин **Какъв е проблемът за модерността?** В: *Космополис*, с. 15-60, С., 1994.

4.2. Вътрешната връзка между модерност и рационалност. Понятието за културна модерност като основана на промененото съзнание за време. Фокусирането върху актуалността и понятие за актуалност. Рефлексивно отношение към традицията. Модерният проект като случващ се през критики поради търсенето на основанието си в самия себе си. Ю. Хабермас **Съзнанието за време на модерността и нейната потребност от уверяване в себе си** в: *Философският дискурс на модерността*, с. 11-34, Пл., 1999.

5. Автономизирането на изкуството и конструирането на понятие за висока култура

Този цикъл от семинари има за цел да представи „високата” естетическа модерност, т.е. тук се конструира проблема за модерността като елитарен проект, както и да постави като въпрос възможността за социология на културата през естетическите проекти на високата култура. Наборът от текстове показва как постепенното автономизиране на сферата на изкуството е условие за конструирането на понятие „висока култура”, което по-късно да бъде противопоставено на „масова култура”. Първият текст – на Баксандал – има за цел да представи изкуството като социално взаимоотношение между художници, поръчители и клиенти и една вече образована публика. Той поставя и изключително съществения въпрос за културното конструиране на погледа. Понеже погледът е културно конструиран художественият продукт може да играе ролята на медиатор в едно социално отношение. Прочитът на Бурдийо на текста на Баксандал позволява да се конструира една изследователска програма за социология на художественото възприемане, за разбирането на културните продукти през начините на тяхното практикуване. Доста по-рано и в друга перспектива, Ортега-и-Гасет полага началото на текста си именно в социологическия, според собственото му определение, проблем на модерното изкуство – неговата непопулярност. През анализа на естетическите школи и техните художествени проекти той анализира именно автономизирането на изкуството като условие за промяна на самото изкуство. През този текст може да се анализира разцепването на „висока” и „масова” култура като специфика на модерността. Едновременно с автономизирането Ортега-и-Гасет показва как се случва откъсването на изкуството от всекидневното, т.е. как то става непопулярно и маргинално, но и мислено като „висока култура”. Текстът на Бенямин поставя акцент именно върху това как може да се мисли изкуството в модерността като епоха на техническа възпроизводимост. Той показва връзката между изкуството и техническите форми на неговото производство и възпроизводство. В резултат на техническото възпроизводство Бенямин показва от една страна „изложителната стойност” на изкуството, т.е. освобождението му от „култовата стойност”, но от друга все по-плътното му навлизане във всекидневието или процеса на „вторично омагьосване” на света. Именно този процес предполага да се анализира политическата позиция на изкуството. Текстът на Латур и Хенион като доклад отварят пространство на критика

към тезите на Бенямин през промяната на изследователската оптика към практиките и техниките.

5.1. Конструирането на изкуството като социално взаимоотношение. Не-автономност на живописца – социални условия. От договарянето на материалите към договарянето на живописните техники или условия за постепенно автономизиране на изкуството. Културното конструиране на погледа. Социалното зараждане на погледа или какво представлява социологията на художественото възприемане в парадигмата на Бурдийо. М. Баксандал **Живопис и опит в Италия през XV век** в: *Следистории на изкуството*, с. 65-97, С., 2001; П. Бурдийо **Социалното зараждане на погледа** в: *Правилата на изкуството*, с. 503-512, С., 2004 (доклад).

5.2. Анализът на естетическите стилове като показателен за автономизирането на изкуството. Автономизирането на изкуството като условие за закономерната според същността му непопулярност. Автономизирането на изкуството като условие за конструиране на понятието „висока култура”. Х. Ортега-и-Гасет **Дехуманизацията на изкуството** в: *Есета*, т.1, с. 489-527, С. 1993.

5.3. Техническото възпроизводство като условие за конструиране на нови понятия, през които да се мисли изкуството. Понятие за „аура” на художественото произведение. Парадоксалното разглеждане на „аурата”; „култова” и „изложителна” стойност на изкуството. Промяната на всекидневното възприемане на света през навлизането на образите във всекидневието. Политически позиции на изкуството. Един късен прочит на Бенямин, който прави критика от гледна точка на практиките и акцента върху материалната култура. В. Бенямин, **Художественото произведение в епохата на неговата техническа възпроизводимост** в: *Озарения*, с. 127-161, С., 2000; А. Хенион, Б. Латур **Изкуството, аура и техниката според Бенямин** в: *Социологически модели на изкуството*, с. 99-105, С., 2001 (доклад).

6. Интелигенцията като субект и медиатор

Конструирането на модерността като елитарен проект задава условията за възможност за възникването на специфичната група на „интелигенцията”. Именно затова след показването на автономизирането на една сфера като „висока култура” следващите текстове поставят акцент именно върху субектите на тази висока култура. Текстът на Манхайм очертава условията за възможност за една социологическа теория за интелигенцията. През него може да се конструира понятие за „интелигенция”, както и за специфичната ѝ роля в модерността. Текстът на Бауман разглежда понятието за интелигенция като специфично модерен продукт и показва модерните корени на интелектуалците. Ако Манхайм анализира основанията интелигенцията да се конструира като специфична социална група, като прослойка между класите, Бауман разглежда ролята на интелигенцията в ранната или класическата модерност и в постмодерната ситуация. Именно през тези два текста може да се реконструира движението, което превръща интелигенцията от превилигирвания субект, произвеждащ смисъл в интерпретатор.

6.1. Условия за самооткриване на социалните групи. Условия, които довеждат интелигенцията последна до самоосъзнаването ѝ като социална група. Понятието за интелигенция като прослойка между класите. Интелигенцията като отворена група. Ролята на интелигенцията и критическата ѝ позиция като същностна специфика. К. Манхайм **Проблемът за интелигенцията – изследване върху ролята ѝ преди и сега** в: *Студии по социология на културата*, с. 151-189, С., 2002.

6.2. Схващането за интелигенцията като специфично модерен продукт. Модерните корени на интелектуалците. Специфичната роля на интелигенцията във формирането на националните държави. Трансформации на ролята на интелигенцията в постмодерността или как от превилигирован говорител интелектуалецът се превръща в медиатор/интерпретатор. З. Бауман **Интелектуалците в постмодерния свят**, в: *Живот във фрагменти*, с. 293-319, С., 2000.

7. Масова или популярната култура

Този цикъл от семинари има за цел да конструира понятие за „масова култура”, както и критиката на това понятие, показвайки скритите му предпоставки. „Масовата култура” се

конструира като специфика на модерността, при която културните продукти се потребяват през пазара от значително и в известна степен хомогенно множество от хора. Именно това води до специфични трансформации на културните продукти, както и до леви и десни конструкции на „масовата култура”. През текстовете на Морен и Адорно се анализира вътрешната връзка между мас медиите и превръщането на културните продукти в стоки, т.е. конструирането на „масова култура”. Едновременно с този общ акцент, двата текста поставят сходен изследователски проблем, а именно как може да се анализира масовата култура като създаваща общосподелени очевидности, които Морен нарича „имагинерно”, а Адорно – „модел”. През съдържанието на масовите културни продукти двамата се опитват да интерпретират именно създаването на масови културни очевидности. Разглеждането на двата текста едновременно позволява да се анализират специфичните изследователски позиции, които конструират различни картини на масовата култура. Именно затова следващият текст е на Дюфрен, където той анализира парадоксалността на понятието „масово изкуство” и показва конструирането на това понятие като комерсиален, идеологически и политически процес. През акцента върху практиките на потребление на „масово изкуство”, Дюфрен отваря изследователската оптика към „народната”/популярната култура или поставя проблема за активното/пасивното възприемане на масовите културни продукти. Текстът на Тофлър продължава тази логика вече през конструирането на личността. Той показва как личната идентичност в модерността се конструира именно през пазарни продукти. От тази гледна точка субкултурите и стиловете на живот се оказват механизъм за справяне с късномодерния проблем на свръхизбора. През този текст се въвежда и проблема за промяната на културата, основана вече не на стандартизация, а на индивидуализация на продуктите и свръхизбор.

7.1. Връзката между масовата култура и мас медиите или как културните продукти се превръщат в стоки. Специфики на масовата култура. Естетическа и политическа критика на масовата култура. Масовата култура като възможност за социология на имагинерното. Какъв е смисъла от изследването на имагинерното. Жанрове на имагинерното. Е. Морен **Масовата култура** и Т. Адорно **Телевизията и моделите на масовата култура**, в: *От оригинала до кича: социологически модели*, с.165-193, С., 2001.

7.2. Парадоксалността на понятието „масово изкуство” и скритите предпоставки, които го правят възможно. Създаването на „масово изкуство” като комерсиален, идеологически и политически процес. Масовото изкуство като възможност за креативност или смяната на изследователската оптика от продукта към практиката. От „масова” към „популярна”/ „народна” култура. М. Дюфрен **Съществува ли масово изкуство?** В: *От оригинала до кича*, с. 141-157, С., 2001.

7.3. От стандартизация към диференциация или условия за произхода на свръхизбора. Специфики на културата, основана на диференциацията – от център и периферия към ценностни ниши. Стилът на живот като начин за справяне със свръхизбор, т.е. като механизъм за конструиране на личността. А. Тофлър **Излишество от субкултура и Разнообразие в стиловете на живот** в: *Шок от бъдещето*, 1992

8. Постмодерната ситуация

Последният цикъл от упражнения има за цел да представи постмодерната ситуация през различни изследователски перспективи към нея. Текстовете са избрани така, че да показват различни понятия за постмодерност, които стъпват на различни предпоставки и конструират в този смисъл различни разкази за постмодерната ситуация. Текстът на Бел показва късната модерност като криза на модерността. Той разглежда процесите, които протичат в модерната култура, за да обясни специфичното разпадане на културния дискурс като характеристика на късната модерност. Следващият текст – на Лаш – заема друга изследователска оптика. Лаш разглежда постмодерността като нова културна парадигма, т.е. като нова символна структура. Оттук полага разбирането на постмодерното именно през сравнението със специфики на модерната култура. Ако модерната е диференциация на сфери (по Вебер), то Лаш полага постмодерната култура като символна структура на де-диференциацията. Последният текст въвежда понятието глобализация, за да покаже новия акцент на социалните науки върху пространствения анализ като алтернатива на темпоралния. Доколкото този текст е въведение към сборник със статии, той представя различните изследователски перспективи на отделните статии. Именно затова той е полезен доколкото показва един нов тип удържане на различни

изследователски подходи в едно поле. В известен смисъл този текст е избран за последен в този курс от семинари, точно защото отваря изследователски хоризонтни към съвременната ситуация.

8.1. Разпадането на дискурсите като условие за несвързаност в културата. От разединяването на социалната структура и културата към разединяването в културата. Многообразието на културното преживяване. Модерният проект като основание на постмодерното. Д. Бел **Разпадане на културния дискурс** в: *Културните противоречия на капитализма*, с. 145-187, С., 1995.

8.2. Как може да се операционализира „постмодернизма“. Опит за социологическо обяснение за постмодернизма като културна парадигма, т.е. като нова символна структура. От диференциация и автономизиране на сферите към де-диференциация. Скот Лаш, **Постмодернизъм: към социологическо обяснение на проблема**, в: *Социологически проблеми*, 1/1994.

8.3. От темпоралния към превилигирирането на пространствения анализ или как е възможно да се правят социални науки днес. Какво удържа различието на изследователските подходи в едно поле. М. Федърстоун и С. Лаш, **Глобализацията, модерността и пространствеността на социалната теория** в: *Глобални модерности*, с. 11-43, С., 2004.

Препоръчана литература

Идеи в културологията, т. I, С. 1990 и т. II, С., 1993

Ив. Стефанов. *Природата на културата*. С., 1998, (2-ро издание -2000)

Т. Адорно. *Философия на новата музика*. С., 1990

Х. Арент. *Човешката ситуация*. С., 1997

АВС на етнологията. Антология. С., 1992

Антология изследовани култури. Т. I. Интерпретации култури. Санкт-Петербург, 1997

Ж. Бодрияр. *Системата на предметите*. С., 2003

Д. Бел. *Културните противоречия на капитализма*. С., 1995

Валтер Бенямин. *Художествена мисъл и културно самосъзнание*. С., 1989

Валтер Бенямин. *Озарения*. С., 2000

П. Бурдийо. *Практическият разум*. С., 1997

П. Бъргър, Т. Лукман. *Социалното конструиране на реалността*. С., 1996

Хосе Ортега-и-Гасет. *Есета*. т. I, С., 1993

Х. Ортега-и-Гасет. *Човекът и хората*. С., 1999

Вехи. *Сборник статии о русской интеллигенции*. М., 1990

Д. Гинев. *Културологически студии*. С., 1995

Идеи в културологията. Съст. Д. Гинев. С., 1998

Градът: символи, образи, идентичности. С., 2002

А. Гуревич. *Проблеми на средновековната народна култура*. С., 1985

Л. Деянова. *Социология на символните форми*. С., 1996

Р. Димитров. *Номенкултурата*. С., 1991

Е. Дюркейм. *Елементарни форми на религиозния живот*. С., 1998

Мирча Елиаде. *Митът за вечното завръщане*. С., 1994

М. Елиаде. *Трактат по история на религиите*. С., 1995

Б. Ерасов. *Социална културология*. С., 1998

Етнографията за човека и обществото. Т. I, С., 1988

К. Жигулски. *Празник и култура*. С., 1989

Защо сме такива? В търсене на българската идентичност. С., 1994

Из истории культуры средних веков и Возрождения. М., 1976

Интелигенцията в културологична перспектива. С., 1992

Искусство в системе культуры. Л., 1987Е. Касирер. *Есе за човека*, С., 1996

Р. Кайоа. *Човекът и свеценото*. С., 2001

И. Кант. *Антропология от прагматично гледище*. С., 1992

Е. Касирер. *Есе за човека*. С., 1996 г.

Е. Касирер. *Езикът*. Философия на символните форми. Т. I, С., 1998

М. Кастелс. *Възходът на мрежовото общество*. С., 2004

В. П. Козловский. *Културный смысл: генезис и функции*. Киев, 1990

П. Козловский. *Култура постмодерна*. М., 1997

Д. Колева. *Сорокин - културологически идеи*. С., 1993

Култура и масово съзнание. С., 1982
 Култура и общуване. С., 1987
 Културата на западно-европейския Ренесанс. В. Търново, 1994
 Културна екология. С., 1997
 Културното битие на човека и проблемите на обществознанието. С., 1989
 Културология. XX век. М., 1995
 В. Кунчев, Ив. Стефанов, Л. Антонов. Въпроси на културологията. С., 2004
 Б. Латур. Никога не сме били модерни. С., 1994
 Скот Лаш. Критика на информацията. С., 2004
 К. Леви-Строс. Ревнивата грънчарка. С., 1994
 Ж.-Ф. Лиотар. Постмодерното, обяснено за деца. С., 1993
 Ж.-Ф. Лиотар. Постмодерната ситуация. С., 1996
 Ю. Лотман. Поетика. Типология на културата. С., 1990
 Ю. Лотман. Ю. М. Култура и взрив. С., 1998
 Ю. Лотман. Ю. Култура и информация. С., 1992
 Карл Манхайм. Студии по социология на културата. С., 2000.
 Херберт Маркузе. Ерос и цивилизация. С., 1993
 Херберт Маркузе. Едноизмерният човек. С. 1997
 Елена Михайловска. Цивилизация и цивилизации. С., 1996
 Едгар Морен. Духът на времето. С., 1995
 Национална идентичност на културите. Плевен, 2002
 А. Радклиф-Браун. Структура и функция в примитивното общество. С. 1997
 Джереми Рифкин. Епохата на достъпа. С., 2001
 О. Сапарев. Изкуство и масова култура. С., 1973
 Жан-Пол Сартър. Екзистенциализмът е хуманизъм. С., 1994
 Ч. Тейлър. Мултикултурализъм. С., 1999
 Ц. Тодоров. Живот с другите. С. 1998
 Алвин Тофлър. Шок от бъдещето. С. 1992
 Ст. Тулмин. Космополис. С., 1994
 Лесли Уайт. Науката за културата. С., 1988
 М. Федърстоун, Скот Лаш, Р. Рбертсън. Глобални модерности. С., 2004
 Зигмунд Фройд. Ерос и култура. С., 1991
 Ерих Фром. Бягство от свободата. С., 1992
 Ерих Фром. Да имаш и да бъдеш. С., 1996
 Ю. Хабермас. Философският дискурс на модерността. Плевен 1999
 Йохан Хойзинха. Ното Ludens. С., 1982
 Освалд Шпенглер. Залезът на Запада. т. I, 1994 и т. II, 1996
 Десекуларизацията на света. С., 2004